Шеста Меѓународна Научна Конференција
ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК »ISCTBL 2023«
Sixth International Scientific Conference
CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY »ISCTBL 2023«

ISCTBL 2023
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип | **Goce Delchev University Shtip**

Факултет за туризам и бизнис логистика | **Faculty of Tourism and Business Logistics**

Шеста Меѓународна Научна Конференција

Sixth International Scientific Conference

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

ISCTBL 2023
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

Goce Delchev University Shtip
Faculty of Tourism and Business Logistics

Шеста Меѓународна Научна Конференција

Sixth International Scientific Conference

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

Goce Delcev University Shtip
Faculty of Tourism and Business Logistics

Шеста Меѓународна Научна Конференција

Sixth International Scientific Conference

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

19 мај 2023 г. / May 19, 2023

Издавач:
Факултет за туризам и бизнис логистика
Универзитет „Гоце Делчев" – Штип
Крсте Мисирков, 10-А, 201, 2000, Штип, РС Македонија
Тел: +389 32 550 350
www.ftbl.ugd.edu.mk
www.ugd.edu.mk

За издавачот: д-р Татјана Бошков, декан

Организатор на конференцијата: Факултет за туризам и бизнис логистика
Уредник: д-р Татјана Бошков, декан
Тираж: 146
Година на издавање: 2023

Publisher:
Faculty of Tourism and Business Logistics
Goce Delchev University of Shtip
"Krste Misirkov" no.10-A P.O. Box 201 Shtip 2000, North Macedonia
Tel: +389 32 550 350
www.ftbl.ugd.edu.mk
www.ugd.edu.mk

For the Publisher: Tatjana Boshkov, Ph.D. – Dean

Conference Organizator: Faculty of Tourism and Business Logistics
Editor: Tatjana Boshkov, Ph.D. – Dean
Print circulation: 146
Year of publication: 2023

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека Св. „Климент Охридски", Скопје

338.48(062)
658.6/.8:164(062)

МЕЃУНАРОДНА Научна Конференција (5 ; 2022 ; [Штип])
Предизвиците во туризмот и бизнис логистиката во 21 век : зборник на трудови / Петта меѓународна научна конференција, 30 април 2022 г. ; [уредник Татјана Бошков] = Challenges of tourism and business logistics in the 21st century : conference proceedings / Fifth international scientific conference, April 30, 2022 ; [editor Tatjana Boshkov]. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев"- Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика = Shtip : University "Goce Delchev" -Shtip, Faculty of tourism and business logistics : Факултет за туризам и бизнис логистика = Faculty of Tourism and Business Logistics, 2022. - [274] стр. : илустр. ; см

Фусноти кон текстот. - Трудови на мак. и англ. јазик. - Библиографија кон одделни трудови. - Abstracts. - Резимеа

ISBN 978-608-244-891-6
а) Туризам -- Собири б) Синџир на снабдување -- Логистички системи -- Собири
COBISS.MK-ID 57409541

Организациски комитет:
Проф. д-р. Татјана Бошков, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Наташа Митева, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р Цветанка Ристова Магловска, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Душко Јошески, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Душица Попова, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија

Меѓународен програмски комитет:
Проф. д-р. Татјана Бошков, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Наташа Митева, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Цветанка Ристова Магловска, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Душко Јошески, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Душица Попова, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Никола В. Димитров, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Цане Котески, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
д-р Билјана Цоневска Гуњовска, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Оливер Филипоски, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Александра Жежова, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Зоран Темелков, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Мишко Џидров, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Машински факултет, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Тања Ангелкова Петкова, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р Димитар Ковачевски, Универзитет Американ Колеџ Скопје, Република Северна Македонија
Проф. д-р Слаџана Стојановска, Факултет за Бизнис Економија, Скопје, Република Северна Македонија
Доц. д-р Христина Серафимовска, Универзитет „Гоце Делчев" – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Глигор Бишев, Универзитет „Св. Климент Охридски" - Битола, Економски факултет Прилеп, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Васко Шутаров, МИТ Универзитет, Факултет за безбедност, Република Северна Македонија

Проф. д-р. Мадалина Теодора Андреи, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Соња Квирога, Универзитет Алкала, Оддел за економија, Шпанија
Проф. д-р. Алиса Флеишер, Хебрејскиот универзитет Јерусалим, Роберт Х. Смит, Факултет за земјоделие, Храна и Животна средина, Оддел за економија на животна средина и управување, Израел
Проф. д-р. Ноам Шовал, Хебрејски универзитет Ерусалим, Факултет за општествени науки, Оддел за географија, Израел
Проф. д-р. Нурија Елиса Морере Молинеро, Универзитет Реј Хуан, Шпанија
Проф. д-р. Никола Хурвулиадес, Американ Колеџ Солун, Грција
Проф. д-р. Донила Пипа, Универзитет Марин Барлети, Економски факултет, Албанија
Проф. д-р. Мохамед Фуад, Ариш Универзитет, Факултет за уметност, Египет
Проф. д-р. Франсис Вериза, Универзитет Толиара, Факултет за оппштествени науки, Мадагаскар
Проф. д-р. Октавиан Сербан, Букурешки Универзитет за Економија, Факултет за храна од земјоделие и економија на животната средина, Романија
Проф. д-р. Сабина Георгечи, Асоцијација за промоција на туризмот, Дробета Турму-Северин, Романија
Проф. д-р. Серафима Роскова, Молдовска академија за науки, Академија за економски науки на Молдавија, Република Молдавија
Проф. д-р. Стела Дерменџиева, Универзитет на Велико Трново Свети „Кирил и Методиј“, Оддел за Географија, Бугарија
Проф. д-р. Марта Боровска Стефанска, Универзитет во Лоџ, Факултет за Географски науки, Институт за градежна средина и Просторна, Полска
Проф. д-р. Јулиана Поп, Универзитет за економски студии, Факултет за бизнис и туризам, Романиа
Проф. д-р. Елена Тома, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Ирина Лазар, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Озгур Јерли, Дужче Универзитет, Факултет за Шумарство, Оддел за пејсажи, Турција
Доц. д-р. Жарко Радјеновиќ, Универзитет во Ниш, Центар за иновации, Србија
Проф. д-р. Драго Цвијановиќ, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија
Проф. д-р. Дарко Димитровски, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија
Проф. д-р. Серџо Чипола, Универзитет во Палермо, Силиција, Италија
Доц. д-р. Марија Белиј Радан, Универзитет во Белград, Факултет за географија, Србија
Доц. д-р. Андреј Мичовиќ, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија

Organizational committee:
Prof. Tatjana Boshkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Natasa Miteva, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Assist. Prof. Cvetanka Ristova Maglovska, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Dusko Joseski, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Assist. Prof. Dusica Popova, Ph.D., Dusica Popova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

International program committee:
Prof. Tatjana Boshkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Assist. Prof. Natasa Miteva, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Assist. Prof. Cvetanka Ristova Maglovska, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Dusko Joseski, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Dusica Popova, Ph.D., Dusica Popova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Nikola V. Dimitrov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Cane Koteski, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Biljana Conevska Gunjovska, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Oliver Filiposki, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Aleksandra Zezova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Zoran Temelkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Misko Djidrov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Mechanical Engineering, Stip, North Macedonia
Prof. Tanja Angelkova Petkova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Dimitar Kovacevski, Ph.D., School of Business Economics and Management, University American College Skopje, North Macedonia
Prof. Slagjana Stojanovska, Integrated Business Faculty, Skopje, North Macedonia
Assist. Prof. Hristina Serafimovska, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia
Prof. Gligor Bishev, Ph.D., St. Clement of Ohrid University of Bitola, Faculty of Economics, Prilep, North Macedonia

Assist. Prof. Vasko Sutarov, Ph.D., MIT University, Faculty of Security Sciences, North Macedonia
Prof. Madalina Teodora Andrei, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania
Prof. Sonia Quiroga, Ph.D., University of Alcalá, Depatment of Economics, Spain
Prof. Aliza Fleischer, Ph.D., The Hebrew University of Jerusalem, The Robert H. Smith Faculty of Agriculture, Food and Environment, Department of Environmental Economics and Management, Israel
Prof. Noam Shoval, Ph.D., The Hebrew University of Jerusalem, Faculty of Social Sciences, The Department of Geography, Israel
Prof. Nuria Elisa Morère Molinero, Ph.D., Universidad Rey Juan Carlos, Catedrática Historia Antigua, Spain
Prof. Nikolas Hourvouliades, Ph.D., American College of Thessaloniki, Greece
Prof. Donila Pipa, Ph.D., Marin Barleti University, Faculty of Economy, Albania
Prof. Mohamed Fouad, Ph.D., Arish University, Faculty of Arts, Egypt
Prof. Francis Veriza, Ph.D., University of Toliara, Faculty of Lettets and Human Sciences, Madagascar
Prof. Octavian Serban, Ph.D., Bucharest University of Economic Studies, Faculty of Agrifood and Environmental Economics, Romania
Prof. Sabina Gheorgheci, Ph.D., Mehedinți Tourism Promotion Association, Drobeta Turnu-Severin, Romania
Prof. Serafima Roşcovan, Ph.D., Moldova Academy of Science, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Prof. Stella Dermendzhieva, Ph.D., University of Veliko Turnovo St Cyril and St. Methodius, Department of Geography, Bulgaria
Prof. Marta Borowska-Stefanska, Ph.D., University of Lodz Faculty of Geographical Sciences, Institute of the Built Environment and Spatial Policy, Poland
Prof. Iuliana Pop, Ph.D., University of Economic Studies, Faculty of Business and Tourism, Romania
Prof. Elena Toma, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania
Prof. Irina Lazăr, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania
Prof. Ozgur Yerli, Ph.D., Duzce University, Faculty of Forestry, Department of Landscape, Architecture, Turkey
Assist. Prof. Zarko Radjenovic, Ph.D., University of Nis, Innovation Center, Serbia
Prof. Drago Cvijanović, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia
Prof. Darko Dimitrovski, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia
Prof. Sergio Cipolla, Ph.D., University of Palermo, Italia
Assist. Prof. Marija Belij, Ph.D., University of Belgrade, Faculty of Geography, Serbia
Assist. Prof. Andrej Mićović, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia

Содржина – Contents

СЕСИЈА: БИЗНИС ЛОГИСТИКА И БИЗНИС АДМИНИСТРАЦИЈА
SESSION: BUSINESS LOGISTICS & BUSINESS ADMINISTRATION 14

FINANCIAL DIGITALIZATION AND ECONOMIC GROWTH: RECENT DEVELOPMENTS IN BANKS AND FINTECH 15

MONETARY POLICY AND UNEMPLOYMENT: LITERATURE REVIEW AND COMPUTATIONAL EXAMPLES 26

УСВОЈУВАЊЕ НА ФИЛОЗОФИЈАТА НА TQM (ТОТАЛЕН МЕНАЏМЕНТ НА КВАЛИТЕТ) ПРЕКУ ГРАДЕЊЕ ДОБАР СИСТЕМ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО КВАЛИТЕТ ВО ОРГАНИЗАЦИИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 54

REGIONAL ECONOMIC DYNAMICS: MANAGERIAL INSIGHTS ON AGRICULTURAL PERSPECTIVES 63

EXPLORING THE HURDLES OF ALBANIAN TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE MODERN ERA 69

EMPLOYEES PERFORMANCE APPRAISAL AS A FACTOR FOR RAISING ENTERPRISES COMPETITIVENESS 79

ФИНАНСИСКИ ИЗВЕШТАИ КАЈ БУЏЕТСКИ ФОРМИ НА ОРГАНИЗАЦИЈА 88

MASS MEDIA AND CONTEMPORARY SOCIETY: 97

Mass communication – feature of modern society 97

GREAT CONTEMPORARY ETHICAL DEBATES 105

THE INFLUENCE OF ENTREPRENEURIAL MARKETING IN START-UP BUSINESSES, CASE STUDY KOSOVO 111

ПРАВНА РЕГУЛАЦИЈА И ОПШТ ПРЕГЛЕД НА Е-ТРГОВИЈА ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 117

eHEALTH DIGITAL SETUP BENEFITS DURING COVID-19: MCDM PERSPECTIVE 126

СЕСИЈА: ТУРИЗАМ, УГОСТИТЕЛСТВО И ГАСТРОНОМИЈА
SESSION: TOURISM, HOSPITALITY AND GASTRONOMY 136

МЕТОДОЛОГИЈАТА ЗА РЕАКТИВНО УНАПРЕДУВАЊЕ НА ДЕЛОВНИТЕ ПРОЦЕСИ ВО ХОТЕЛСКИОТ СЕКТОР 138

НОВИ ПРИРОДНИ МОТИВИ ЗА ТУРИСТИЧКО - ПЛАНИНСКА РЕКРЕАЦИЈА ВО ЈУЖНИОТ ДЕЛ НА НАЦИОНАЛНИОТ ПАРК „ПЕЛИСТЕР“ 149

IMPLEMENTATION OF MARKETING FOR SELECTION OF RESTAURANT DISHES - CASE STUDY OF VRANJAČKA BANJA 163

DYNAMICS AND DEVELOPMENT OF THE TOURIST TURNOVER AFTER THE INDEPENDENCE OF THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA 173

АНАЛИЗА НА КВАЛИТЕТОТ НА УГОСТИТЕЛСКИТЕ УСЛУГИ ВО ИСТОЧНИОТ ДЕЛ ОД РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 184

ТУРИЗМОТ И ТУРИСТИЧКАТА МЕДИЈАЦИЈА ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА 195

ВЕРСКИ ТУРИЗМ И НЕГОВАТА ВАЖНОСТ 205

ВОНПАНСИОНСКАТА ТУРИСТИЧКА ПОНУДА НА УГОСТИТЕЛСКИТЕ ОБЈЕКТИ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН 214

УСЛОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ И СОЦИОЕКОНОМСКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОПШТИНА КРИВОГАШТАНИ 223

МЛЕКОВОД - УНИКАТНА ТУРИСТИЧКА АТРАКЦИЈА ВО МАНАСТИР СВ. ЈОАКИМ ОСОГОВСКИ, КРИВА ПАЛАНКА 231

TOURIST EVENTS AS A SEGMENT OF THE TOURIST OFFER OF PEJA: CASE STUDY OF THE MUNICIPALITY OF PEJA 239

УСЛОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ И СОЦИОЕКОНОМСКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОПШТИНА ДОЛНЕНИ 245

ТУРИСТИЧКА ВАЛОРИЗАЦИЈА НА ТЕТОВСКО КАЛЕ 253

УДК: 338.121(497.775) 304(497.775) 338.48(497.775)

УСЛОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ И СОЦИОЕКОНОМСКИТЕ КАРАКТЕРИСТИКИ НА ОПШТИНА ДОЛНЕНИ

Ивица Андрески[1], Ѓорѓи Петкоски[2]

[1]Дипломиран менаџер по гастрономија исхрана и диететика, ivicaandreski96@gmail.com
[2]Докторант, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика - Гевгелија, petkoskigjorgji@gmail.com

Апстракт

Општина Долнени се наоѓа во северозападниот дел на Пелагонискиот слив, на надморска височина од околу 600 метри, блиску до една од поголемите општини во Република Македонија,и е важен дел од Пелагонискиот слив, како и за Македонија во целина. Општината природно е поделена на две целини, од кои првата единица, која е рамничарска и зафаќа околу 90% од нејзината територија, вклучувајќи ја целата обработлива површина, а втората единица, од вкупната површина, е ридско-планински дел. од кои половината е покриена со пасишта, а половина со шуми. Имајќи ги предвид овие податоци, како и подготвените поглавја од овој труд, можеме да заклучиме дека општината е главен двигател на социо-економските фактори во овој регион, што истовремено укажува дека има големи изгледи за развој и унапредување на туризмот. Во овој труд подетално ќе ги разгледаме информациите за оваа општина, ќе го анализираме социјалниот, но и економскиот развој, се со цел да се утврдат перспективите за развој на туризмот во оваа општина, и колку тој туризам може да има големо значење за подобрување и унапредување на оваа општина, но и за туризмот воопшто. Ќе бидат разгледании културните настани и традиции во ова место, и нивниот придонес во развојот на туризмот во оваа општина. Трудот завршува со заклучок од претходно споменатите и анализирани податоциза општината.

Клучни зборови: *Agriculture, Economy, Terrain, Population, Rural Tourism*

Вовед

Општина Долнени е формирана со Законот за територијална поделба и Законот за локална самоуправа од 1996 година, а проширена е со припојување на општина Житоше во последниот Закон за територијална организација во Република Македонија од 2004 година. Општината ја сочинуваат 35 населени места, во кои живеат околу 14.000 жители, заклучно според последниот попис. Социјалната структура на населението укажува на изразито земјоделска општина, бидејќи половина од работоспособното население се земјоделци, додека со не земјоделски активности се занимаваат само 11% од вкупното население. Во овој труд се обработени податоците за природно географскиот потенцијал на општината, социоекономските карактеристики, и како овие нешта влијаат на туризмот и неговиот развој на оваа територија. Општина Долнени несомнено располага со огромен, на жалост делумно искористен, потенцијал за развој, почнувајќи од нејзината географска положба па се до одличната поврзаност сопоголемите градски центри во Република Македонија.

Природно географски карактеристики на Општина Долнени

Од геолошки аспект општината Долнени припаѓа на две макрогеотектонски целини. Поголем дел од теренот припаѓа на Пелагонскиот дел, а теренот само на неколку села како Дебреште, Лажани, Кошино и Житоше припаѓа на западно-македонската тектонска зона. Во рамките на Пелагонот доминантна карпеста формација е комплексот на гнајсгранитоиди, што го чини

јадрото на целата структура, потоа микашисти, а комплексот завршува со мермери и диломити. (Котески)
Источниот раб на подрачјето го сочинуваат највисоките делови на планината Даутица, изградени главно од карстифицирани мермери во чија основа лежат гнајсеви, гранити и микашисти. Северниот и источниот раб се изградени од карпести маси на силикатниот гнјсгранитоиден комплекс, од кои се изградени и масивите на Бабуна и Дервен.

Централниот дел и јужниот раб претставуваатобласти исполнети со неогени езерски седименти со дебелина од над 2 000 метри, составени од чакал, песок и глина. Длабоката изданска зона, главно под 80 метри претставува аквифтер со артески карактер и добри квантитативни параметри, но овие води најчесто се со висока содржина на железо или минерали. (Јаковлев)

Клима, Релјеф, Хидрографски и Геолошки карактеристики
Општина Долнени во ниските делови од 600-900 м.н.в има клима со континентални карактеристики, повисоките планини на северозападниот дел се карактеризираат со студено континентална клима и тоа на надморска височина од 900-1100м, умерено континентална клима на 1100-1300 м.н.в и континентално планинска на 1300-1650 м.н.в.

Територијата на Општина Долнени може да се подели на две релјефни целини и тоа: една која зафаќа 2/3 од површината претставува рамничарски дел каде земјиштето главно е земјоделско и друга целина претставува ридско планински дел која зафаќа една третина од општинатаод која половина е покриена со пасишта а половина со шуми (даб, бука, јасен, дрен, грмушести растенија и др.) Рамничарскиот дел на општината располага со голем фондна обработливо земјиште што се користи за повеќе намени во земјоделското производство, додека во помал дел се развиваат природни пасишта и ливади. Северниот дел на релјефот е планински, претежно со благи падини освен во највисоките делови испресечени со поголем број речни долини што слегуваат кон Пелагонија. Највисоки врвови се: Гол Рид, Мукос, Кодростан, Лута и други кои достигнуваат од 1 500 до 1 700 метри надморска височина. (ОВС)

Кон северозапад и исток релјефот на општината е ридско планински. Особено интересен регион во тој поглед е пределот на јужните граници на планината Бабуна со врвот Златоврв (1 422 м.н.в.)

Од хидрографски аспект Општина Долнени располага со многу високо ниво на води и мал број на извори на вода освен изворот во населеното место Дебреште со капацитет од 100л/сек.На територијата на Општина Долнени протекуваат природни реки со вода во текот на целата година и тоа: Строшка река, Голема река, Зрзеска река, и други помали водни површини.

Вкупната должина на постојаните природни водотеци и водните канали изнесува 140 км. Од водни акомулации во Општина Долнени би ги спомнале: рибникот "Дабјани" и акомулацијата во населеното место Десово и Слепче која се користи за наводнување на земјоделските површини.

Животински и растителен свет
Од животинскиот свет (фауна) во Општина Долнени најзастапени се: фазани, еребици, потполошки, грабливци, орли, гулаби, штркови и други. Од дивечот застапени се: диви свињи, срни, елени, лисици, волци, зајаци, куни, мечки и др.

Од растителниот свет во ридско планинскиот дел најзастапени се шумите и пасиштата што претставуваат добар основ за развој на дрвната индустрија и строчарството. Најзастапени се дабот, буката, јасенот, липата, смреката и во помал обем на повисоките места борот. Во

рамничарскиот дел односно на плодното земјиште најзастапени се: тутун, пченица, пченка и во помал обем градинарски култури: пиперки, домати, кромид и др.

Социоекономски карактеристики на Општина Долнени Здравство, Образование и Култура во Општина Долнени

Во Општина Долнени од сверата на здравствена заштита постојат 7 стоматолошки ординации, 3 аптеки и 9 општи амбуланти во населените места: Лажани, Житоше, Дебреште,Ропотово, Долнени, Црнилиште, Десово и Дупјачани. Во овие амбуланти се остварува само примарна здравствена заштита.Опременоста на амбулантите е на доста ниско ниво и во истите може да се добие само примарен здравствен преглед без можност за основни испитувања. Имајќи ја во предвид големината по територија и жители и нејзината распространетост, степенот на опременост и работното време на истите во текот на 24 часа (само 6 часови и тоа пред пладне), е недоволен, што значи во останатиот дел граѓаните се без здравствена заштита, односно приморани се за најмала потреба да одат во Прилеп. (Котески)

Општина Долнени прави напори за отварање на една здравствена установа во централниот дел на општината која ќе пружа услуги во текот на 24 часа.

Од ветеринарната медицина постои една ветеринарна станица и една ветеринарна амбуланта. Образованието е застапено со 7 централни осумгодишни училишта и едно средно општинско училиште - гимназија „Преродба - Рилиндја" во населеното место Житоше.

Основниот стандард на образование е од низок степен имајќи ги предвид условите во училиштата, кои се доста стари објекти со исклучок на неколку и во доста лоша состојба. Учебните помагала се стари и амортизирани, компјутерската опременост е незначителна и покрај последната акција на Министерството за образование на РМ за компјутеризација на основвното образование со по неколку компјутери во секое од училиштата.

Во Општина Долнени се одржуваат повеќе културни настани, каде најпознат е меѓународниот фестивал на народни инструменти - гајда „Пеце Атанасоски" - Долнени, штосе одржува секоја година и на кој учество земаат гости од повеќе земји од Европа и Америкакако и обележување на роденденот на писателот Блаже Конески - Небрегово. Традиционаленфестивал на народни песни „Златен глас" - Лажани.

Во поглед на другите културни активности и потреби, можностите се мали бидејќи не постојат соодветни места, а културните домови кои ги има 10 во Општина Долнени кои се водоволен број и големина за организирање културни манифестации.

Манастири во Општина Долнени:

1. „Свето Превображдение" - Зрзе, располага со конаци, но за употреба на свештените лица кои работат во манастирот (6) конаци;
2. „Света Недела" - Стровија, располага со 19 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица, а во изградба е нов комплекс на конаци;
3. „Свети Никола" - Слепче, располага со 6 конаци, во кои може да престојуваат и надворешни лица;
4. „Свети Јован Крстител" - Небрегово, располага со 12 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица;
5. „Свети Атанас" - Дреновци, располага со 11 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица, а е во тек изградба на нов комплекс на конаци;
6. „Свети Илија" - Браилово, располага со 7 конаци, во кои можат да престојуваат и надворешни лица;

Во општината постојат поголем број на џамии кои ги има во населените места: Дебреште, Лажани, Житоше, Пешталево, Црнилиште, Десово, Гострижани и Локвени;

Пазар на труд, стопански објекти

Покрај земјоделието во Општина Долнени како стопанска гранка работат и опстојуваат и други стопански субјекти кои се занимаваат со разни дејности од различни стопански гранки. Во продолжение се наведени некои од нив:

- Друштво за производство, трговија и услуги ФЕРОНИКА увоз- извоз ДООЕЛ с. Црнилиште

дејност: трговија за производство на алкохолни пијалоци и производи за домашни потреби
вкупно вработени: 6

- Друштво за производство, трговија и услуги АЛ увоз - извоз ДООЕЛ Прилеп с. Лажани

дејност: производство на минерална вода
вкупно вработени: 23

- ВА - ЕН ТРАВЕЛ ДООЕЛ с. Црнилиште

дејност: превоз на патници во градскиот и приградски сообраќај
вкупно вработени: 12

- Друштво за производство, трговија и услуги ДАМЈАН ПРОМЕТ ДООЕЛ с. Браилово

дејност: друга трговија на мало во продавници со мешовита стока
вкупно вработени:2

- ПРОМ увоз Друштво за производство, трговија и услуги КИРО
- ПРОМ увоз - извоз ДООЕЛ с. Вранче

дејност: друга трговија на мало во продавници со мешовита стока
вкупно вработени: 3

Во прилог ви доставуваме слики од терен, со цел визуелизирање на социоекономските карактеристики на оваа општина и објектите со кои таа располага.

Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021
Слика 1.1. Општинска зграда од Општина Долнени - с. Ропотово, сликано од Анита Волческа

Picture 1.1. Municipal building of the Municipality of Dolneni - *Ropotovo, taken by student Anita Volceska*

Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021
Слика 1.2. Повеќенаменски стадион во с. Ропотово, сликано од Анита Волческа
Picture 1.2. Multipurpose stadium in Ropotovo, taken by student Anita Volceska

Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2021
Слика 1.3. Амбуланта во с. Ропотово, сликано од Анита Волческа
Picture 1.3. Ambulance in Ropotovo, taken by student Anita Volceska

Извор: Сликано на терен, студент Анита Волческа, 1.07.2023
Слика 1.4. Туристичка агенција во с. Лажани
Picture 1.4. Tourist agency in Lazani

Перспективи и услови за развој на туризмот во Општина ДолнениМожности за поголем економски развој

Економскиот развој е битен фактор кон развитокот на туризмот на една општина, бидејќи туризмот и економијата дејствуваат взаемно, со тоа што ако општината има солиден економски развој, тоа значи отворање на поголеми можности за развој на туризмот, повеќе локали, стопански објекти, народни манифестации поддржани од општината и слично.

Подетално, економијата го креира начинот на живот, а со тоа и условите за туризам на една општина. Конкретно, бидејќи стапката на невработеност во општина Долнени е голема, поголем дел од населението како главни дејности од каде обезбедуваат средства за егзистенција го сметаат производството на тутун. Тутунот како инустриска култура овозможува вклучување во неговото производство и на онаа работна сила која не може да биде вклучена во другите гранки на стопанството што на тутунот му дава посебно значење. Од особена важност претставува производството на тутун како дополнителна дејност заониелица кои се занимаваат со друга основна дејност што овозможува дополнување на семејниотбуџет.

Економијата во Општина Долнени се занимава главно со земјоделството кое е застапено преку полјоделството како носечка дејност и во помал обем сточарството и градинарството како сектори во земјоделството. (Серафимова)

Полјоделството како гранка на земјоделството најмногу е застапено со тутунопроизводтсво со 4,5 милиони килограми годишна реколта, житните култури (пченица, јачмен и др.), индустриски култури (пченка), фуражни култури (луцерка, сточен грашок, сточна репка, вештачки ливади и др.)

Сточарството е застапено преку чување на крупен добиток (крави и телиња 6.200 грла) во домашни и во услови на напасување, понатаму ситен добиток (овци 14.500, свињи 1.400 и кози 1.000) во многу мал обем живинарство (кокошки 3.200) преку неколку фирми и др.

Перспективи за развој на руралниот туризам

Покрај тоа што условите во кои општината опстојува не се на најдобро ниво, во оваа општина се случуваат доста интересни настани, со исполнетост од туристи од сите околни места. Подетално, во с. Лажани се случуваат селски борби, со т.н. пеливани, каде што истите се борат на уникатен начин се додека еден од пеливаните не е совладан. Оваа традиција е стара, и се одржува со многу генерации. Ова е од голема важност за општината затоа што доаѓаат туристида ги посетат овие борби од повеќе места, што придонесува и за поголеми услови за економскиразвој на општината. (Димитров)

Понатаму, во с. Ропотово, се случува традиционален турнир во мал фудбал, каде што исто така има учесници од сите околни градини, дури и општини, што е од голема важност исто така за развиток на руралниот туризам.

Еден од најголемите културни настани кој се одржува во оваа општина исто така е спомeнот за Пеце Гајдата, кој се наjдува во с. Долнени. На ова место традиционално се собираат повеќе стотици, ако не и илјади луѓе во спомен на славниот Пеце кој бил неверојатно добар на свирење гајда. Оваа културна традиција заедно со горенаведените придонесуваат во општината да се одржи опстанок и развој на руралниот туризам, придонесувајќи голема посетеност на луѓе од околните општини. (Котески)

Општината исто така треба да се грижи за овие настани и традиции бидат одржани и во иднина, како и разгледување за креирање повеќе настани со цел поголем развиток на туризмот и економијата во ова место.

Заклучок

Можеме да заклучиме имајќи ги во предвид сите карактеристики на општина Долнени дека општината има добри услови и несомнено големи перспективи за развој на руралниот туризам во ова место, како и за развој на туризмот во целина во целата општина.

Социоекономските карактеристики се многу значаен аспект од работењето на секоја самоуправна локална единица. Без буџет, стопански активности, без културни и спортски активности, здравство, образование и транспортни и патни мрежи, ниту една заедница не може да биде општествена заедница и да се стимулира растот и развојот на една локална и националнаекономија.

Социоекономските карактеристики се значаен аспект и во контекст на подобрување на социјалната положба на жителите. Добрата социјална положба води кон раст на вкупниот приход и намалување на сиромаштијата. Затоа секоја општина, без разлика на нејзината големина, неопходно е да води добра социјална и економска политика, како и добра политика заодржување и развој на туризмот како инструменти за развој на Република Македонија и нејзинаинтеграција во групата на развиени земји.

Литература

1. Димитров, Никола и Тасков,Нако и Котески,Цане и Митрева,Елизабета и Методијески,Дејан и Ангелкова, Тања и Јошески, Душко и Филипоски, Оливер и Ковачевиќ, Кристина (2015) “Историско – географски пресек на туризмот и угостителството во Република Македонија”.
2. Јаковлев, Златко и Арнаудова, Благица и Котески, Цане (2016) “Натуризмот како дел од меѓународниот туризам”. Во: Состојби и перспективи во туризмот, економијата и бизнис логистиката во Република Македонија;
3. Tanja and Dzambazoski, Kristijan (2011) “Cultural - amusement animation factor for tourism development”. In: International Scientific Conference,
4.Ciltural corridor Sofia - Ohrid Cultural tourisam Without Boundaries, 16-10-07-2011, Sofia - Bugaria - Ohrid - Macedonia;

5. Jakovlev, Zlatko and Koteski, Cane and Dimitrov, Nikola (2015) “Tourist criminality”. LAP Lambert Academic Publishing GmbH&Co.KG, Saarbrucken, Germany;
6. Јошески, Душко и Димитров,Никола и Котески,Цане (2012) “Населението и економскиот раст, примерок со надолжни податоци од Балканските земји”. Economic Growth eJournal, Population and economic growth theme: Longitudinal data for a sample of Balkan countries, 4 (26). p. 30;
7. Котески, Цане (2016) “Туристичка картографија” - учебник. Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија;
8. Koteski, Cane and Jakovlev, Zlatko and Soltirovska, Dragana (2016) “Wine and wine tourism in Macedonia”. (JPMNT) Journal of Process Management - New Tehnologies, International, 4 (3). pp. 8-11;
9. Котески, Цане и Јошески, Душко и Јаковлев, Златко и Димитров, Никола и Бардарова, Снежана (2014) “Македонија демографски старее”. Journal of Earth Science and Enginering, 4 (7). pp. 445-454.;
10. Koteski, Cane and Majhosev, Darko and Jakovlev, Zlatko (2017) “Possibilities for the development of rural tourism in the Republic of Macedonia”. (JPMNT) Jurnal of Process Management - New Tehnologies, International, 5 (2). pp. 18-24;
11. Серафимова, Мимоза и Петревска, Билјана и Јаковлев, Златко и Котески, Цане и Жежова, Александра (2016) “Современи предизвици на претприемништвото и туризмот во Република Македонија”. Project Report. Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, Македонија;
12. Официјална веб-страна на општина Долнени (2023), За општината, преземено на 5 Април 2023 г. http://www.opstinadolneni.gov.mk/